

POSTANOWIENIE

Dnia 28 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Motuk

w sprawie obwinionej sędzi Sądu Okręgowego w R. M. K.
po rozpoznaniu w Izbie Odpowiedzialności Zawodowej w dniu 28 maja 2024 r.
na posiedzeniu bez udziału stron
wniosku obrońcy o wyłączenie sędziów Sądu Najwyższego: Adama Rocha, Pawła Księżaka i Marka Dobrowolskiego od udziału w sprawie o sygn. akt I ZB 36/24
na podstawie art. 41 § 1 k.p.k.

postanowił:

wniosku nie uwzględnić.

UZASADNIENIE

Obrońca we wniosku z dnia 23 kwietnia 2024 r. zażądał wyłączenia SSN Adama Rocha, SSN Pawła Księżaka i SSN Marka Dobrowolskiego od udziału w rozpoznaniu sprawy o sygn. akt I ZB 36/24, której przedmiotem jest badanie spełnienia wymagań niezawisłości i bezstronności przez SSN Tomasza Demendeckiego.

Obrońca wskazał, że objęci wnioskiem sędziowie wyznaczeni do rozpoznania sprawy o sygn. akt I ZB 36/24 zostali powołani na obecnie zajmowane stanowiska sędziowskie w wadliwej procedurze nominacyjnej, z udziałem Krajowej Rady Sądownictwa w składzie ukształtowanym z zastosowaniem art. 9a ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz. U. z 2021 r. poz. 269 oraz z 2023 r. poz. 1615, zwanej dalej „u.k.r.s.”), co pozwala na przyjęcie, że brak

jest instytucjonalnych gwarancji do zachowania przez tych sędziów na minimalnym poziomie niezawisłości, niezależności i bezstronności w orzekaniu. Powołał się przy tym na standardy wynikające z orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, wymienionych szczegółowo w uzasadnieniu wniosku o wyłączenie.

Z kolei zasiadanie w składzie Sądu Najwyższego sędziów powołanych we wskazanej wyżej procedurze nominacyjnej prowadzi do tego, że skład sądu z ich udziałem nie tylko nie stanowi bezstronnego i niezależnego sądu ustanowionego ustawą, ale również byłby sądem nienależycie obsadzonym w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. obrońca w uzasadnieniu tego stanowiska odwołał się do poglądów wyrażonych w wybranych orzeczeniach Sądu Najwyższego, m.in. w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2022 r., sygn. akt I KZP 2/22 oraz w uchwale połączonych Izb Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2020 r., sygn. akt BSA I-4110-1/20.

Wskazał również, że skoro we wniosku o zbadanie spełnienia przez SSN Tomasza Demendeckiego wymogów niezawisłości i bezstronności kwestionowana jest m.in. prawidłowość procedury powołania wymienionego sędziego do Sądu Najwyższego, to SSN Adam Roch, SSN Paweł Księżak i SSN Marek Dobrowolski zostali powołani do Sądu Najwyższego w identycznej procedurze, co z kolei aktualizuje przesłankę wyłączenia z art. 40 § 1 pkt 1 k.p.k. Wymienieni sędziowie dokonując oceny trafności twierdzeń i zarzutów obrońcy obwinionej, musieliby również pośrednio dokonać oceny własnego statusu jako osób mogących utworzyć skład Sądu Najwyższego, który nie byłby obarczony bezwzględną przyczyną odwoławczą z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniosek nie zasługuje na uwzględnienie, przy czym przytoczona w nim argumentacja w głównej mierze koncentruje się na okolicznościach, których rozważenie w kontekście art. 41 § 1 k.p.k. jest niedopuszczalne.

Dokonując oceny tego wniosku, należy uwzględnić aktualnie obowiązujące brzmienie ustawy z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2024 r. poz. 622, zwanej dalej u.SN), w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 9 czerwca 2022 r. o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw

(Dz. U. z 2022 r. poz. 1259), na mocy której do ustawy o Sądzie Najwyższym został dodany art. 29 § 4 stanowiący wprost o tym, że okoliczności towarzyszące powołaniu sędziego Sądu Najwyższego nie mogą stanowić wyłącznej podstawy do podważenia orzeczenia wydanego z udziałem tego sędziego lub kwestionowania jego niezawisłości i bezstronności.

Jednocześnie ustawodawca wspomnianą nowelizacją wprowadził tryb tzw. testu bezstronności, w którym – zgodnie z art. 29 § 5 u.SN – dopuszczalne jest badanie spełnienia przez sędziego Sądu Najwyższego (lub sędziego delegowanego) wymogów niezawisłości i bezstronności z uwzględnieniem okoliczności towarzyszących jego powołaniu i jego postępowania po powołaniu, jeżeli w okolicznościach danej sprawy może to doprowadzić do naruszenia standardu niezawisłości lub bezstronności, mającego wpływ na wynik sprawy z uwzględnieniem okoliczności dotyczących uprawnionego oraz charakteru sprawy. Z żądaniem w tym przedmiocie może wystąpić strona lub uczestnik postępowania przed Sądem Najwyższym (art. 29 § 7 u.SN).

Sam fakt, że ustawodawca przewidział takie postępowanie w określonych sytuacjach jest niewątpliwie pomocne przy rozważeniu, czy w ogóle w polskim prawie istnieją regulacje dopuszczające wyłączenie sędziego z powodów wyłącznie systemowych, związanych w istocie z przebiegiem procesu nominacyjnego, a ściślej wręcz z porządkiem prawnym, zgodnie z którym proces ten przebiegał. Odpowiedź na to pytanie z punktu widzenia przywołanej regulacji jest negatywna, co potwierdza również orzecznictwo Sądu Najwyższego.

W postanowieniu z dnia 28 grudnia 2023 r., sygn. akt III CB 55/23, Sąd Najwyższy wskazał, że przez okoliczności towarzyszące powołaniu sędziego na tle art. 29 § 5 u.SN należy rozumieć nie okoliczności o charakterze generalnym, odwołujące się do systemowych rozwiązań procesu powoływania sędziów (a zatem w istocie okoliczności dotyczące sposobu ich powołania), lecz indywidualne okoliczności powołania, odnoszące się do konkretnego sędziego objętego wnioskiem o przeprowadzenie tzw. testu niezawisłości i bezstronności (tak też Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 6 marca 2024 r., sygn. akt III CB 18/24). Z kolei w postanowieniu z dnia 23 maja 2023 r., sygn. akt III PUB 1/23, Sąd Najwyższy stwierdził, że przedmiotem badania w trybie art. 29 § 5 u.SN jest dochowanie

„wymogów” (standardu) niezawisłości i bezstronności w kontekście konkretnej sprawy w tym sensie, że ewentualne deficyty niezawisłości i bezstronności mogą oddziaływać na wynik tej sprawy. Ścisły związek badania z konkretną sprawą potwierdza to, że powinno ono uwzględniać okoliczności dotyczące uprawnionego oraz charakteru sprawy. Przez okoliczności towarzyszące powołaniu sędziego na tle art. 29 § 5 u.SN należy rozumieć nie okoliczności o charakterze generalnym, odwołujące się do systemowych rozwiązań procesu powoływania sędziów (a zatem w istocie okoliczności dotyczące sposobu ich powołania), lecz indywidualne okoliczności powołania, odnoszące się do konkretnego sędziego objętego wnioskiem o przeprowadzenie tzw. testu niezawisłości i bezstronności.

Uwzględniając powyższe, nie sposób uznać, że to, co jest wręcz wyraźnie wykluczone przez jeden przepis prawa, z uzasadnionych powodów mający szeroki, boustrojowy charakter, będzie dopuszczalne z punktu widzenia innego przepisu prawa, w tym wypadku art. 41 § 1 k.p.k., mającego przecież charakter procesowy, a więc, że ten ostatni przepis będzie w istocie mógł stanowić podstawę abstrakcyjnego wyłączenia sędziego z powodów w istocie ustrojowych, gdyż dotyczących otoczenia prawnego, w jakim dany sędzia został powołany na stanowisko.

W art. 41 § 1 k.p.k. – przepisie, na który powołuje się obrońca – zawarto ogólną podstawę wyłączenia sędziego (*iudex suspectus*), którą co do zasady może być okoliczność mogąca wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie. Nie ulega jednak wątpliwości, że zarówno instytucja tzw. testu bezstronności przewidziana w przepisach ustawy o Sądzie Najwyższym (z powodów, o których była już mowa), jak też mechanizm wyłączenia sędziego na podstawie art. 41 § 1 k.p.k., służą sądowej kontroli bezstronności sędziego, który ma brać udział w rozpoznawaniu konkretnej, określonej sprawy, a nie wyłączeniu z rozpoznawania spraw w ogóle, a taki w istocie sens ma złożony przez obwinionego wniosek.

Instytucje te różnią się natomiast zakresem przedmiotowym, który w przypadku pierwszej z nich jest węższy. Ustawa o Sądzie Najwyższym w sposób szczególny reguluje badanie kwestii bezstronności sędziego w kontekście okoliczności towarzyszących powołaniu sędziego oraz jego postępowania po

powołaniu, a zatem w tym zakresie w stosunku do art. 41 § 1 k.p.k. stanowi *lex specialis*, wyłączając tym samym możliwość badania określonych w niej przesłanek w ogólnej procedurze. Z drugiej strony, wyłączenie zawarte w art. 29 § 4 u.SN ma oddziaływanie generalne, co wynika z jego ustrojowego charakteru. Przedstawione stanowisko implikuje stwierdzenie, że w trybie art. 41 § 1 k.p.k. nie można oceniać zagadnienia bezstronności sędziego w aspekcie okoliczności towarzyszących jego powołaniu, co w konsekwencji przesądza o niedopuszczalności wniosku złożonego na podstawie tego przepisu, w sytuacji gdy wniosek ten oparty jest jedynie na tych okolicznościach. Nie ma zatem racji wnioskodawca, twierdząc, że regulacja zawarta w art. 41 § 1 k.p.k. ma charakter komplementarny względem unormowań zawartych w art. 29 u.SN.

Nie sposób przy tym nie dostrzec, że argumentacja przytoczona we wniosku, koncentrująca się wokół kwestii związanych z procedurą nominacyjną sędziów objętych wnioskiem o wyłączenie oraz zapatrywań prawnych zawartych w wybranych judykatach sądów krajowych i międzynarodowych, w zupełności pomija obowiązujący w Rzeczypospolitej Polskiej stan prawny. Stan ten został ukształtowany przy zastosowaniu wykładni przepisów dokonanej przez Trybunał Konstytucyjny w szeregu przytoczonych niżej orzeczeń, które to orzeczenia – zgodnie z art. 190 ust. 1 Konstytucji – mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne.

Co do kwestii związanych podstawą prawną złożonego wniosku o wyłączenie (art. 41 § 1 k.p.k. w zw. z art. 42 § 1 k.p.k.), należy wskazać, że zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 marca 2020 r., sygn. akt P 22/19 (który wszedł w życie z dniem 12 marca 2020 r.), przepis art. 41 § 1 k.p.k. utracił moc w zakresie, w jakim dopuszczał rozpoznanie wniosku o wyłączenie sędziego z powodu wadliwości powołania sędziego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, w skład której wchodzi sędziowie wybrani na podstawie art. 9a u.k.r.s. Już choćby z tego powodu rozważenie okoliczności przytoczonych we wniosku w kontekście powołanego przepisu jest niedopuszczalne.

Z kolei zapatrywania prawne dotyczące wpływu potencjalnej wadliwości powołania sędziego we wskazanym wyżej trybie na prawidłowość obsady sądu

(w kontekście zastosowania art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.) zawarte w uchwale połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2020 r., sygn. akt BSA I-4110-1/20, utraciły swą aktualność, wobec wejścia w życie – z dniem 21 kwietnia 2020 r. – wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 kwietnia 2020 r., sygn. akt U 2/20. W powołanym orzeczeniu Trybunał Konstytucyjny uznał wspomnianą uchwałę za niezgodną z art. 179, art. 144 ust. 3 pkt 17, art. 183 ust. 1, art. 45 ust. 1, art. 8 ust. 1, art. 7 i art. 2 Konstytucji, art. 2 i art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej, a także z art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Skutkiem wejścia w życie powołanego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego jest utrata mocy obowiązującej aktu, którego niezgodność z normami prawnymi wyższego rzędu została stwierdzona w tym orzeczeniu (por. art. 190 ust. 3 Konstytucji).

Należy też dostrzec, że Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 marca 2022 r., sygn. akt K 7/21, stwierdził niezgodność z Konstytucją zdania pierwszego art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w zakresie, w jakim unormowanie to, przy ocenie spełnienia warunku „sądu ustanowionego ustawą”:

1. upoważnia Europejski Trybunał Praw Człowieka lub sądy krajowe do dokonywania oceny zgodności z Konstytucją i Konwencją ustaw dotyczących ustroju sądownictwa, właściwości sądów oraz ustawy określającej ustrój, zakres działania, tryb pracy i sposób wyboru członków Krajowej Rady Sądownictwa;
2. umożliwia samodzielne kreowanie norm dotyczących procedury nominacyjnej sędziów sądów krajowych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka lub sądy krajowe w procesie wykładni Konwencji;
3. dopuszcza pomijanie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka lub sądy krajowe przepisów Konstytucji, ustaw oraz wyroków polskiego Trybunału Konstytucyjnego.

Wspomniane orzeczenie weszło w życie z dniem 21 marca 2022 r.

Wnioskodawca powołując się na rzekomą systemową wadliwość procedury nominacyjnej na stanowiska sędziowskie, sugerując brak instytucjonalnych

gwarancji do zachowania przez sędziów objętych wnioskiem o wyłączenie standardów bezstronności, oraz przytaczając wybrane judykaty sądów krajowych i międzynarodowych dotyczące kwestii związanych z procedurą powoływania sędziów w polskim systemie prawnym oraz potencjalnego wpływu tej procedury na bezstronność sędziego, odwołuje się do argumentacji pozostającej w sprzeczności z normami konstytucyjnymi, co szczegółowo zostało wykazane w powołanych wyżej orzeczeniach Trybunału Konstytucyjnego.

Powołane przez wnioskodawcę wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej nie mają charakteru źródeł prawa powszechnie obowiązującego, których zamknięty katalog został sformułowany w art. 87 Konstytucji. Jakkolwiek rozważania prawne zawarte w takich judykatach mogą oddziaływać na orzecznictwo sądów krajowych w sposób pośredni, tzn. mocą argumentacji prawnej w nich zawartej, to jednak nie mają one wiążącego charakteru dla Sądu Najwyższego przy rozstrzyganiu niniejszej sprawy.

Podobnie – jako niemające charakteru źródeł prawa powszechnie obowiązującego i odnoszące skutki prawne w sprawach, na tle których zostały wydane – należy ocenić powołane w uzasadnieniu wniosku judykaty Sądu Najwyższego, w tym zwłaszcza uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2022 r., sygn. akt I KZP 2/22. Nie ma ona zresztą charakteru zasady prawnej i wiązała jedynie sąd, który wystąpił z pytaniem prawnym w trybie art. 441 § 1 k.p.k. Poza tym, postulowanie oparcia się na tej uchwale nie zmienia charakteru samego wniosku o wyłączenie, który został oparty na art. 41 § 1 k.p.k. w części, w jakiej przepis ten został uznany za niekonstytucyjny.

Skoro więc wniosek o wyłączenie SSN Adama Rocha, SSN Pawła Księżaka i SSN Marka Dobrowolskiego złożony w trybie art. 41 § 1 k.p.k. został oparty w głównej mierze na okolicznościach odnoszących się do ich powołania na stanowiska sędziów Sądu Najwyższego, to należało uznać, że wniosek ten jest w powyższym zakresie niedopuszczalny z mocy ustawy.

Za nieuprawniony należy uznać pogląd wnioskodawcy, upatrujący naruszenia art. 40 § 1 pkt 1 k.p.k. w tym, że objęci wnioskiem o wyłączenie sędziowie rozstrzygałby w sprawie o sygn. akt I ZB 36/24 w oparciu o okoliczności, które również ich dotyczą. Z jednej strony, jak wyżej wskazano, powołane przez

wnioskodawcę zarzuty dotyczące powołania na stanowiska sędziowskie w wadliwej (jego zdaniem) procedurze nominacyjnej oraz skutków procesowych, jakie to wywołuje w sprawach rozstrzyganych z udziałem takich sędziów, nie mogą być przedmiotem rozpoznania w sprawie o wyłączenie sędziego, z drugiej zaś sytuacja poszczególnych sędziów rozumiana jako konkretne okoliczności towarzyszące procesowi nominacji oraz wpływ tych okoliczności na niezawisłość sędziego w danej sprawie – jest różna, choćby z uwagi na indywidualny charakter aktu powołania na urząd sędziego. Sam fakt otrzymania nominacji po wniosku Krajowej Rady Sądownictwa w składzie ukształtowanym z zastosowaniem art. 9a u.k.r.s. nie może zatem skutkować orzekaniem w takiej samej jak własna sytuacji faktycznej i prawnej. Jedynie na marginesie należy zaznaczyć, że zgodnie z przyjętym orzecnictwem za orzekanie we własnej sprawie nie jest uznawane rozpatrywanie tzw. sprawy frankowej przez sędziego posiadającego kredyt we frankach szwajcarskich, czy też rozpatrywanie przez sądy powszechne spraw dotyczących wynagrodzeń sędziów, które przecież dotyczą wszystkich sędziów. Te przykładowe okoliczności należą zresztą do okoliczności o charakterze faktycznym, a nie prawnym. Nie ulega natomiast wątpliwości, że wnioskodawca podstawy wyłączenie upatruje w okoliczności o charakterze prawnym, co nie może być skuteczne.

Należy podkreślić, że skutecznej podstawy wyłączenia sędziego w trybie art. 41 § 1 k.p.k. można doszukiwać się jedynie w okolicznościach natury faktycznej, gdyż tylko one mogą prowadzić do wniosku, że powstaną uzasadnione wątpliwości co do bezstronności sędziego, a więc uzasadnione wątpliwości, że dana sprawa zostanie rozstrzygnięta w sposób stronniczy, a więc z nieuzasadnioną korzyścią procesową dla którejkolwiek ze stron. Wnioskodawca nie wykazał natomiast, by do takich wątpliwości prowadziła okoliczność, która ma charakter wyłącznie prawny, a wręcz ustrojowy. Można przy tym wskazać, że uznanie jakiejkolwiek okoliczności o charakterze prawnym za okoliczność o charakterze przewidzianym w art. 41 § 1 k.p.k. może w konsekwencji prowadzić do powołania takiej okoliczności, której, uwzględniając stanowisko wnioskodawcy, nie będzie w stanie rozstrzygnąć żaden sąd, gdyż będzie dotyczyła każdego sędziego. Z tego powodu ten kierunek wykładni, który dopuszcza skuteczne stosowanie art. 41 § 1 k.p.k. z powodów ustrojowych nie może być zaakceptowany, gdyż w rezultacie prowadzi do

wniosków nie do zaakceptowania z punktu widzenia realizacji zadań wymiaru sprawiedliwości, a tym samym funkcjonowania państwa prawa.

Konkludując, należy stwierdzić, że wniosek obrońcy o wyłączenie SSN Adama Rocha, SSN Pawła Księżaka i SSN Marka Dobrowolskiego pozbawiony jest podstaw zarówno formalnoprocesowych, jak i merytorycznych, co w części wykluczało możliwość jego rozpoznania, a w pozostałym zakresie czyniło niezasadnym.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy postanowił, jak w sentencji.

[M. T.]

[ms]